

Реферат на тему: "Творчість письменників 60-х років"

Тематично-літературні реферати

Реферат

на тему:

"Творчість письменників 60-х років"

Дивовижна здатність життя до самовідродження за генетичною програмою в єдності з процесами ентропії та занепаду культури там, де вона постійно не плачеться, відкрилась нам у роки ослаблення ідолопоклонства — у роки т.зв. відлиги, кінець 50-х — початок 60-х. Але характерно, що ослаблена традиція застигає в протистоянні руїни силами і втрачає творчу силу цвісти та плодоносити.

Спроби повернення до святинь, напр., у романі "Диво" П.Загребельного, не підіймались вище фантазії в дусі неопоганства, звичайно, позбавленої тієї сакральної таємниці, яка була в поганській релігії.

Своєрідним викликом державному взаконеному браконьєрству й моральній прострації став "Собор" Олеся Гончара. Уже самою назвою він промовляв на захист традиції, хоча самих джерел її роман, на жаль, не доходив. Прочищення й пробудження джерел — це справа довготривалої культурної роботи поколінь. Проте в недовгий проміжок напівсвободи з'явилася в народі сила протистояння. Вона виявилася не стільки в самому романі, як у боротьбі навколо роману. Собор обріс риштованням і густою павутиною хитросплетінь неспілої і несмілої думки, тож здалеку він постав перед очима сучасників як "Собор у риштованні".

Певною мірою риштовання є символом зусиль нинішнього світу врятувати духову спадщину. Але, з другого боку, також імітацією діяльності продажних і духово вигаслих людей, байдужих на полі культури й релігії. Характерно, що учасники боротьби не завжди до кінця розуміли цінності, за які борються, часто приймаючи на віру таємний код святині, інтуїтивно покладаючись на мудрість, збережену в традиції.

Однак споконвічна боротьба на полі духовому точиться навколо Слова. Традиційна культура прагне зберегти слово на сторожі людини як незнищений символ Божого творіння, "слово як найвищий дар людині від Бога" (Гоголь). Псевдокультура й антихристиянська імітація форм культури використовують слово лише як знаряддя спілкування, або в демагогічних цілях за принципом "після нас хоч потоп". Боротьба за справжність на полі культури, обстоювання принципів і людської ваги, боротьба за збереження рівня, на якому людина й культура утримують творчу висоту, зрештою, національний самозахист на полі культури — все це становило зміст опозиції шістдесятників.

Критика культу особи була першим стресом, який пробуджував і тривожив думку в зачаклованому краї мовчання. Нараз нова релігія соціалізму виявилась варіантом

суворой біблійної історії про схильність гріховної людини скочуватись, відходити від великого Бога й творити собі золотих ідолів. Соціалізм створив полегшений образ людини, зформованої природою без Творця. Заповіді замінив раціональними приписами й відкрив перспективу вседозволеності — у формальних рамках традиції. Демагоги скористалися з людських слабкостей і зсунули шкалу людських вартостей на спокусливу для маси міру — споживацьку. На міру цієї персічності без Закону й Принципів і програмувалася історія в душі насильства, війни та розплати коштом майбутнього.

Голий принцип сили, по суті, цілком здискредитував себе в 20--30-і роки. Якщо Гітлер у 1945 році зазнав поразки передусім воєнної, то на десять років пізніше Сталін зазнав поразки моральної.

Стривожені війною, гартовані злиднями, оглушені тотальною ідеологією, люди раптом прокинулися від падіння страшного ідола й кинулись до вилома в стіні, де він упав. Цілі ідеологічні загони було кинуто закладати вилом. Однак одиниці кинулись його розширювати. З цього почалися шістдесятники (нині вже є охочі об'єднувати перших і других!) — ті, яким засвітила істина і які вже не захотіли зректися чи відступитися від украденого світла.

Чи була це та Істина, що її написали колись на своєму прапорі братчики? Може, якоюсь мірою. Але до тієї Істини треба було добиратися в поті чола, як до гори, що здається здалеку досяжною. Шістдесятники кинулись долати пагорби за стіною і горби в собі, відкривати й усім доводити власними очима і брати власним розумом. Звідси їх недовірливість до "батьків", титулованих і заслужених на пристосуванстві, вихованих на філософії примітивізму та етиці релятивізму. То було покоління приречених на клясову й збройну війну — замість життя. Воно хоча й зберегло щось від традиції, але геть розтратило всі сили на виживання. Воно не сміло передати своїм дітям заповіді батьків.

Отже, шістдесятники вийшли на дорогу без справжніх учителів і без великої поваги до "батьків".

Вчителями стали передусім гнані й переслідувані за правду автори, ті, чиє нерозтрачене життя залишилося нащадкам як прихований паросток, здатний пробивати каміння. Неявно викриваючи режим, вони відкривали й обороняли національну гідність. Дезорієнтована цензура часом пропускала натяки на приховану правду, і та правда стала сенсаційно привабливою. Тривожною загадкою був Довженко: за спровокованим іменем мерехтіла драматична доля живцем похованого за велику любов.

Вічно підіймав дух опору Хвильовий. Усі знали нонконформізм Зерова і Куліша, артистичну відпорність раннього Тичини, періодичні "ідейні помилки" Рильського і Сосюри, несподівані єретичні виступи акад. Білецького, одважне бунтарство Андрія Малишка та Миколи Руденка. Живим утіленням вірності ідеалам національно-визвольних змагань був Антоненко-Давидович.

Великим пробудженням повіяло від нелегально перевезеної через кордон книжки

Івана Кошелівця "Українська література в УРСР"...

Але навертав до річища християнської традиції підпільно поширюваний Микола Бердяєв і легально виданий "Маленький принц" догасаючого Заходу — Екзюпері.

Релігія, здавалось, була вигашена в серцях покоління, що виросло без священного трепету перед маєстатом святині. Раціонального розуміння духових вартостей минулого, у порівнянні їх зі словесними сучасними ідеалами, було замало для того, щоб піднятися до перегляду матеріалістичних осново усього навчання і виховання. Можна було іронізувати над пласкою культурою на ґрунті матеріалізму, але враз прийняти цінності, що засвоюються з молоком матері, а потім закріплюються щоденно всім християнським ладом життя, це було понад силу. Всі відчували духовий голод, навіть муки дистрофії, але бракувало в житті тих учителів, які з вірою повели б — "прийдіть до мене усі спрагли і обтяжені..."

Уся доступна література ідеалістичного пляну не вимовляла тих слів з такою елементарною ясністю, щоб можна було покласти їх в основу світогляду. А без такої основи навіть Сковорода, Шевченко й Тичина періоду "Скорбної матері" не сприймалися на глибині. Вплив загальної атмосфери суспільства на особистість — це винятково важлива історіософічна тема, яка дає ключ до розуміння різних епох. Але жадна історична епоха не ставила таких знущальних диявольських експериментів над людиною, як епоха вседозволеності.

Епідемія соціалістичного опрощення і "червоного терору" зробила можливим прийняття частиною інтелігенції навіть большевицько-ідеологічного шантажу та "революційної законності"...

Та ж таки епідемія охопила й полонила одну з найкультурніших націй, яка погодилась прийняти гіпнотичний сеанс фюрера...

Західна інтелігенція, спадкоємиця гуманістичних традицій, набула інфантильно рожевого кольору і з симпатією поглядала на Москву, яка систематично винищувала народ голодом та клясовою війною і рішуче зборювала "абстрактний гумнаїзм"...

Сміх Мефістофеля над людьми, що гинуть за метал, тут уже міг би перейти в гістеричний сміх над людством.

Усі ті експерименти довели, що людина, обдарована подобою Божою, даром свободної волі і, зрештою, здоровим глуздом, стає об'єктом пропагандистського оглуплення і жертвою масового психозу — і не має сили чинити опір, бо моральна відпорність у неї ослаблена в атмосфері розпаду традицій, так само, як імунна система ослаблюється в атмосфері радіоактивного розпаду...

Отже, шістдесятники чинили опір дальшому руйнуванню традицій і вперто ставили питання, на які режим відповідав силою, а коли вже погодився відповідати словом у час "перебудови", то це привело його до цілковитого фіяско й до падіння останніх ідолів. Потрібна була безперервна злива розвінчувань і демонтажу ідеології, щоб наблизитися знов до простих істин, які становили основу традиції.

Однією з рис українського шістдесятництва є надмірна заполітизованість. Це відразу кидається в очі, коли ми розглядаємо шістдесятництво як мистецький рух. Але

такі склалися реалії, що шістдесятництво в умовах відсутності державності виростало з культурної течії в політичну. Здебільшого шістдесятники так і не змогли відокремити мистецтво від політики, не змогли піднятися в своїх творах над кон'юнктурою.

А кон'юнктура була різною — від накинених тоталітарною системою догм і постулатів до ідей, висунених рухом опору. Покоління 60-х (як явище культурне) виявилось наскрізь заангажованим. 70-ті навпаки спричинили з'яву митців, заглиблених у себе. Один із критиків через неможливість вільного самовираження називав навіть сімдесятників "втраченим" поколінням. Однак, саме ті, хто прийшов на зміну шістдесятникам, навчилися розрізняти поняття. Вони вже чітко знали, що мистецтво за своєю природою не може обслуговувати політичні цілі... Принаймні, коли таке стається, втрачається мистецька якість, що в її основі лежить категорія Краси.

"За всіх скажу", — писав поет з-під кийка режиму. Безперечно, за всіх сказати неможливо, як не можна однозначно стверджувати, що краще для читача, а що — ні. От якби в усіх читацьких головах існувала єдина шкала вартостей... Втім, справжній критик і не зобов'язаний забагато думати про читача. Споживач для нього байдужий. На першому місці — сам твір, бо критик оцінює не вплив, скажімо, роману на маси, а досліджує механізми цього впливу.

Так само і з ідеологією автора. Кого хвилює, наприклад, що Борис Олійник комуніст, коли йдеться про його нову збірку "Таємна вечір" ? Хіба що самих комуністів... Але навіть комуніст зі стажем бере його книжку до рук, очевидно, не з метою вчитати в ній голі комуністичні гасла. "Вибудовуючи свою поезію на моральних конфліктах складної нашої епохи, — пише в передмові до збірки Бориса Олійника відомий як журналіст і менш відомий як політик Іван Бокий, — Олійник ніколи не втрачав орієнтирів і, будучи людиною широких поглядів і, сказати б по-сучасному, в найкращому розумінні ідеалістичною, завжди тримався берега передусім народної етики, народної звичаєвості". (От бачите!)

До речі, варто окремим рядком згадати про "вплив на маси" "Таємної вечір". Певні чинники зумовили те, що збірка набула широкого резонансу. Не останню роль тут грали політичні мотиви. Зокрема, на днях Борис Іллєч отримав за свою книжку міжнародну премію імені Михайла Шолохова, що її йому вручив також відомий колись на весь СРСР письменник Петро Проскурін. Ця нагорода вручається видатним діячам сучасності, котрі зробили значний внесок у "захист народних інтересів". Серед попередніх лавреатів — кубинський лідер Фідель Кастро, патріарх Алексій II, письменники Валентин Пікуль і Расул Гамзатов. Слід зазначити, що нагородження відбувалося під час роботи в Москві з'їзду слов'янських народів, на якому було створено Собор слов'янських народів і одним з його співголів обрано pana Олійника.

Втім, зрозуміло, що на цьому пункті акцентувати особливу увагу не варто. Тим паче, коли йдеться про саму книжку, а не про "піну" довкола неї. Отож, зосередимося на громадянській поезії Бориса Олійника. (Хоча є такі інтелектуали, що взагалі не вважають громадянську поезію за поезію, але ми не вступатимемо з ними в дискусію за браком місця, і сприйматимемо цей термін як реальність).

Як слушно зазначає вже згадуваний Іван Бокий існує така вітчизняна традиція: "поети в Україні – люди громадські: проповідники, святі отці, єпископи і митрополити, навіть патріархи". В річищі цієї традиції перебуває і Борис Іллєч, який створив кілька громадянських поезій, що вони й складають переважно "Таємну вечерю". Проблема в тому, що в книжці громадянська позиція автора аж вилазить назовні, ніби роздираючи поетичний "каркас". Наприклад, у віршеві "Гряде пророк!" дістається на горіхи "міченому в списках потайних", котрий "втікав, як тать, в чужинницькі пенати" і який привів "під своїм кривим крилом" на ганьбу Росії "перевертня із міченим чолом". Зауважимо, що поезія присвячена Солженіцину.

У "Верлібрі з коментарями", написаному, ймовірно, перед президентськими виборами, оповідається про те, що "перший-ліпший ладен стати президентом"... Дивує прямолінійність поезії "Європі": "Ми тут жили ще до часів потопу./ Наш корінь у земну вростає вісь./ І перше, ніж учити нас, Європо,/ На себе ліпше збоку подивись". Такі твори можна назвати поезіями-гаслами. До цього типу зараховуємо вірші "Афганцеві" ("...з уставом своїм не ходять в чужий монастир..."), "Гей, слов'яни!" ("Брате сербе.../ Ти знову стоїш наодинці/ ...на смертній межі..."), "Треті" ("Доки на мечі кували рала,/ На тризуби – молоти й серпи,/ Треті загребущо рвали й крали/ Від ракет, ікон – і до сапи"), "Інвектива-1" ("Тобі ж природа усього вділила! То хазяйнуй у суверенній вміло...")...

Знайдемо в книжці Олійника вірші, що наче ілюструють ненаписані поетом публіцистичні статті. До таких належать "Перевдягання душ", "Таємна вечеря", "Марш п'ятої колони", "Інвектива-2"... Своєрідні поетично-публіцистичні заготовки замість "метафоричного вибуху" пропонує автор читачеві. Емпіричний бік у його віршах цілковито занедбано. Той, хто звик сприймати поезію ірраціонально (нераціонально), знайде мало втіхи від читання нової збірки Бориса Іллєча. Хоча маємо тут й рідкісні винятки у вигляді традиційних віршованих зразків, як-от "Відлебеніла, ніби мить...", "Сюжет", "Дощ". Як вірш-метафора сприймається серед усього загалу поезія "Дві ями копали Йому гробарі..." (і це при тому, що жодної метафори в самому цьому тексті нема).

Водночас публіцистичність поезій Олійника можна сприймати і як свого роду епатаж. По суті, виокремлення якихось прозаїчних або неромантичних моментів у поетичному тексті є одним зі способів епатувати публіку. Як пригадуємо, цим частенько зловживали футуристи. У віршеві "Шарж", присвяченому Б. Н. Є. (либонь чи не Єльцину?), олійниківський "епатаж" досягає кульмінаційної точки:

Коли йому, оброслому у пущі,
Сам патріарх облобизав уста, –
Перевернувся в домовині Пушкін
І Володимир опустил хреста.
Коли у храм упхався і рогато
До образів посунув навмання,
З ікони одсахнулась Божа Мати,
Від нього затуливши немовля. (...)

Як бачимо, взаємодія поезії та публіцистики породжує інколи цікаві межові явища. Біда лише в тому, що публіцистика робить твір одноплосинним через свою здатність вбивати поетичний підтекст. Утворену порожнину займають асоціації з політичним, суспільним життям, історичними подіями. Однак подібна заміна не здатна компенсувати втрати. Кон'юнктура тягне поезію за собою долі, наче камінь, що його прив'язали до шиї людини, котра намагається перепливати річку. Поза сумнівом, з таким вантажем дуже легко втонути.